Neoficialus nutarimo tekstas
Nutarimas skelbtas: Žin., 2003, Nr. 101-4556

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS DĖL VALSTYBINĖS MAISTO IR MITYBOS STRATEGIJOS IR JOS ĮGYVENDINIMO PRIEMONIŲ 2003-2010 METŲ PLANO PATVIRTINIMO

2003 m. spalio 23 d. Nr. 1325
Vilnius

Įgyvendindama Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001–2004 metų programos įgyvendinimo priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. spalio 4 d. nutarimu Nr. 1196 (Žin., 2001, Nr. 86-3015), 139 punktą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a :

Patvirtinti pridedamus:

Valstybinę maisto ir mitybos strategiją;

Valstybinės maisto ir mitybos strategijos įgyvendinimo priemonių 2003–2010 metų planą.

Ministras Pirmininkas Algirdas Brazauskas

Sveikatos apsaugos ministras Juozas Olekas

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos Vyriausybės
2003 m. spalio 23 d. nutarimu Nr. 1325

VALSTYBINĖ MAISTO IR MITYBOS STRATEGIJA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Valstybinė maisto ir mitybos strategija (toliau vadinama – Strategija) – tai pagrindinės valstybės nuostatos ir jų įgyvendinimo būdai, skirti maisto saugai ir gyventojų mitybai gerinti.

2. Šios Strategijos objektas – Lietuvos gyventojų mityba, su mityba susijusi gyventojų sveikata ir maisto sauga.

3. Ši Strategija numato maisto saugos ir gyventojų mitybos optimizavimo kryptis siekiant saugoti žmonių sveikatą ir gerinti gyvenimo kokybę.

4. Ši Strategija parengta įgyvendinant rekomendacijas, išdėstytas:

4.1. Jungtinių Tautų dokumente „Darbotvarkė XXI amžiui“ (1992);

4.2. Tarptautinės Romos mitybos konferencijos rezoliucijoje „Pasaulinė deklaracija ir veiksmų dėl mitybos planas“ (1992);

4.3. Pasaulio sveikatos organizacijos Europos regioninio biuro strategijose „Sveikata visiems XXI amžiuje“ (1998), „Europos maisto produktų ir mitybos veiksmų planas 2000–2005 m.“ (2001) ir 2000 m. rugsėjo 14 d. rezoliucijoje „Maisto ir mitybos įtaka visuomenės sveikatai“;

4.4. Europos Bendrijų Komisijos „Baltojoje maisto saugos knygoje“ (2000);

4.5. Veronos susitikimo rezoliucijoje – iniciatyvoje (2000);

4.6. Pasaulio sveikatos organizacijos 53-iosios Sveikatos asamblėjos rezoliucijoje „Maisto sauga“ (2000);

4.7. Tarptautinės Budapešto konferencijos maisto saugos klausimais rezoliucijoje (2002);

4.8. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatyme (Žin., 1994, Nr. 63-1231; 1998, Nr. 112-3099);

4.9. Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatyme (Žin., 1999, Nr. 52-1673; 2001, Nr. 64-2324);

4.10. Lietuvos Respublikos maisto įstatyme (Žin., 2000, Nr. 32-893);

4.11. Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatyme (Žin., 1996, Nr. 104-2363; 2001, Nr. 112-4069);

4.12. Lietuvos sveikatos programoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. liepos 2 d. nutarimu Nr.VIII-833 (Žin., 1998, Nr.64-1842);

4.13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001–2004 metų programos įgyvendinimo priemonėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. spalio 4 d. nutarimu Nr. 1196 (Žin., 2001, Nr. 86-3015);

4.14. Rekomenduojamose paros maistinių medžiagų ir energijos normose, patvirtintose sveikatos apsaugos ministro 1999 m. lapkričio 25 d. įsakymu Nr. 510 (Žin., 1999, Nr. 102-2936);

4.15. Lietuvos nacionalinėje visuomenės sveikatos priežiūros strategijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 27 d. nutarimu Nr. 941 (Žin., 2001, Nr. 66-2418);

4.16. Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2000 m. birželio 13 d. nutarimu Nr.VIII-1728 (Žin., 2000, Nr. 50-1435).

II. ESAMA BŪKLĖ

5. Maisto sauga.

5.1. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, įgyvendindama Europos Bendrijų Komisijos „Baltosios maisto saugos knygos“ reikalavimus ir sekdama geriausia Europos Bendrijos valstybių patirtimi, parengė ir 2000 metais įvykdė maisto kontrolės institucijų reformą. Išlaikant centralizuotą kontrolės pobūdį, siekta užtikrinti vienodų maisto kontrolės principų taikymą Lietuvos Respublikos teritorijoje visoje maisto tvarkymo grandinėje (pagal principą – nuo fermos iki stalo) ir pašalinti funkcijų kartojimą maisto kontrolės srityje. Šiuo metu valstybinę maisto kontrolę, rizikos veiksnių analizės ir svarbiųjų valdymo taškų sistemos funkcionavimo kontrolę Lietuvos įmonėse vykdo Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, o valstybinę augalų apsaugos kontrolę (importas, eksportas, auginimas) – Valstybinė augalų apsaugos tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos (toliau vadinama – Valstybinė augalų apsaugos tarnyba).

5.2. Lietuvos Respublikos maisto įstatyme numatyta valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų kompetencija maisto saugos srityje.

5.3. Importuojamų maisto produktų fitosanitarinę kontrolę vykdo Valstybinė augalų apsaugos tarnyba, vadovaudamasi žemės ūkio ministro ir finansų ministro 2003 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 3D-258/1K-175 „Dėl Įvežamų į Lietuvos Respubliką, išvežamų iš jos ir gabenamų per ją tranzitu augalų, augalinių produktų ir kitų objektų fitosanitarinio ir kokybės patikrinimo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 74-3449), o importuojamų maisto produktų veterinarinę kontrolę – Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, vadovaudamasi Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2003 m. rugsėjo 5 d. įsakymu Nr. B1 - 722 „Dėl Įvežamų į Lietuvos Respubliką negyvūninių maisto prekių saugos ir kokybės kontrolės tvarkos patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 87-3971) ir 2003 m. rugsėjo 8 d. įsakymu Nr. B1 - 723 „Dėl Gyvūninių produktų, įvežamų į Lietuvos Respubliką, veterinarinio tikrinimo tvarkos patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 87-3972). Importuotų ir gaminamų Lietuvoje specialios paskirties maisto produktų ir maisto priedų registracija vykdoma laikantis Specialios paskirties maisto produktų ir maisto priedų registravimo tvarkos, patvirtintos Sveikatos apsaugos ministerijos 1998 m. birželio 17 d. įsakymu Nr. 328 (Žin., 1998, Nr. 57-1610).

5.4. Mikrobinė ir invazinė maisto produktų tarša Lietuvoje ir gyventojų sergamumas užkrečiamosiomis ligomis.

5.4.1. Lietuvoje nuo 1991 metų kasmet užregistruojama apie 10–15 tūkst. žarnų užkrečiamųjų ligų atvejų.

5.4.2. 5–14 procentų ūmių žarnų užkrečiamųjų ligų atvejų sudaro šigeliozė, 10–20 procentų – salmoneliozė, 3–13 procentų – rotavirusinis enteritas. 2001 metais Lietuvoje užregistruoti 12642 žarnų užkrečiamųjų ligų ir maisto toksinių infekcijų atvejai, iš jų 1390 atvejų nustatyta salmoneliozė, 590 – šigeliozė, 1672 – rotavirusinis enteritas, 745 – bakterinės maisto toksinės infekcijos, 6091 atveju –

nepatikslintos etiologijos bakterinės žarnų užkrečiamosios ligos. 2001 metais buvo užregistruoti 105 trichineliozės atvejai.

5.4.3. Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje sergamumas salmonelioze ir šigelioze 10 tūkst. gyventojų sumažėjo nuo 6,5 atvejo (1991 metais) iki 3,9 atvejo (2001 metais), tačiau dar yra gana didelis.

5.4.4. Didelį sergamumą ūmiomis žarnų užkrečiamosiomis ligomis iš dalies lemia prasta kai kurių maisto produktų kokybė: 1995–1999 metais vidutiniškai 12,4 procento pieno, 6,8 procento pieno produktų, 7,3 procento žalios mėsos, 10 procentų mėsos produktų, 16,3 procento kulinarijos gaminių tirtų bandinių dėl mikrobinės taršos neatitiko Lietuvos higienos normos HN 26:1998 „Maisto žaliavos ir produktai. Didžiausias leidžiamas mikrobinio užterštumo lygis“, patvirtintos Sveikatos apsaugos ministerijos 1998 m. lapkričio 10 d. įsakymu Nr. 646 (Žin., 1998, Nr. 99-2753).

5.5. Cheminė maisto produktų tarša Lietuvoje.

5.5.1. Geriamojo vandens kokybė pagal Europos Sąjungos reikalavimus Lietuvoje vertinama nuo 2000 metų (Lietuvos higienos norma HN 24:2003 „Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimai“, patvirtinta sveikatos apsaugos ministro 2003 m. liepos 23 d. įsakymu Nr. V-455 (Žin., 2003, Nr. 79-3606). Daug šalies gyventojų vartoja tinkamą centralizuotomis sistemomis tiekiamą artezinį vandenį. Vandens kokybė pablogėja dėl nepakankamo vandens paruošimo ir senų vandentiekio vamzdynų. Tai lemia didelį geležies kiekį, nustatytą net 50 procentų bandinių. Per 1 mln. šalies gyventojų neturi centralizuotai tiekiamo vandens ir maistui vartoja gruntinį vandenį (iš šachtinių šulinių). Gruntinis vanduo užterštas nitratais (apie 30 procentų bandinių viršija leidžiamą nitratų kiekį), todėl kyla grėsmė kūdikių bei mažamečių vaikų sveikatai ir net gyvybei.

5.5.2. Jau dešimtmetį Lietuvoje vykdoma bendra Sveikatos apsaugos ministerijos ir Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos maisto taršos monitoringo programa. 2000 metais tiriant maisto produktų užterštumą chloro organiniais pesticidais (DDT, heksachloranu, lindanu) ir sunkiaisiais metalais, rasta, kad švinu ir kadmiu buvo neleistinai užteršti tik keli pavieniai įvairių maisto produktų bandiniai, pesticidų likučių koncentracija daugelyje ištirtų maisto produktų neviršijo leistinų normų.

5.6. Genetiškai modifikuoti produktai. Į Lietuvą įvežama sojų ir kukurūzų produktų: kukurūzų miltų, kukurūzų, sojų pupelių, sojų rupinių, miltų. Šių produktų važtaraščiuose nėra duomenų apie tai, ar produktai genetiškai modifikuoti. Lietuvos Respublikos genetiškai modifikuotų organizmų įstatymas (Žin., 2001, Nr. 56-1976) nustato veiklos, susijusios su genetiškai modifikuotais organizmais ir genetiškai modifikuotais produktais, sritis, jų valstybinį valdymą ir reguliavimą, taip pat šių organizmų ir produktų vartotojų teises, pareigas ir atsakomybę. Lietuvos Respublikos genetiškai modifikuotų organizmų įstatymas galioja nuo 2002 m. gruodžio 31 d.; Lietuvos higienos normoje HN 106:2001 „Nauji maisto produktai ir nauji maisto ingredientai“, patvirtintoje sveikatos apsaugos ministro 2001 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. 683 (Žin., 2002, Nr. 26-945), numatyta genetiškai modifikuotų maisto produktų teikimo į rinką tvarka, maisto saugos įvertinimo procedūra ir ženklinimo reikalavimai.

6. Lietuvos gyventojų mityba ir būklė, susijusi su mityba.

6.1. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau vadinama – Statistikos departamentas) žemės ūkio produktų prekybos balansų ir namų ūkio tyrimų duomenimis, šalies gyventojai dar nepakankamai vartoja daržovių (išskyrus bulves), vaisių ir uogų, žuvų (maisto produktų vienam gyventojui per metus suvartojimo pokyčiai Lietuvoje pateikti 1 lentelėje).

1 lentelė. Maisto produktų suvartojimas vienam gyventojui per metus
(Statistikos departamento duomenys, 2003)

Produktų grupės	Metai							
	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Mėsa ir mėsos produktai (kilogramais)	89	52	53	51	53	54	50	44
Pienas ir pieno produktai (kilogramais)	476	238	220	203	190	208	272	281
Kiaušiniai (vienetais)	304	172	172	187	187	180	175	204
Žuvys ir žuvų produktai (kilogramais)	18,6	9,9	11,7	11,8	13	13,2	13,9	14,4
Cukrus (kilogramais)	43,2	22,2	21,7	28	30,6	27,1	27,9	32,4
Aliejus ir margarinas (kilogramais)	7,3	11,5	13,2	13,3	13,4	13,1	16,5	16,8
Bulvės (kilogramais)	146	127	137	129	136	132	135	130
Daržovės, arbūzai, melionai (kilogramais)	79	65	73	73	81	87	88	86

Produktų grupės	Metai							
	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Vaisiai ir uogos (kilogramais)	33	48	54	62	63	58	63	62
Duona ir grūdų produktai (kilogramais)	108	136	146	153	153	142	137	131

6.2. Faktiškos mitybos tyrimų, atliktų Respublikinio mitybos centro 1997 metais, duomenimis, bendras riebalų kiekis Lietuvos gyventojų maisto racione gerokai viršija fiziologines riebalų normas. Nustatyta, kad energija, gauta iš riebalų, sudarė apie 44 procentus paros maisto raciono energinės vertės (rekomenduojama ne daugiau kaip 30 procentų), iš angliavandenių – apie 41 procentą (rekomenduojama ne mažiau kaip 55 procentai), iš baltymų – 13,5–14 procentų (rekomenduojama 10–15 procentų). Nepakankamai suvartojama maistinių skaidulų. Nustatyta, kad vyrų paros maisto racione maistinės skaidulos sudarė apie 15,1 gramo, moterų – apie 17,6 gramo (norma – 20–30 gramų per parą). Stebimas didelis netolygumas, jeigu palyginsime energijos, gaunamos iš riebalų, kiekį Lietuvoje (44 procentai) ir kai kuriose Europos Sąjungos valstybėse (Švedija, 35 procentai).

6.3. Jodo trūkumas Lietuvoje. Nuo 1995 metų Lietuvoje vykdoma tarptautinė Jungtinių Tautų vaikų fondo (UNICEF) remiama programa dėl skydliaukės ligų, susijusių su jodo apykaitos sutrikimais, paplitimo sumažinimo. Ištyrus 2087 mokyklinio amžiaus vaikų šlapimą, paaiškėjo, kad 46 procentams ištirtųjų vaikų nustatytas jodo trūkumas. Rizikos grupę, kurioje jodo koncentracija neviršijo 2 μg/dl, sudaro 11 procentų ištirtųjų. Remiantis skydliaukės palpacijos tyrimų duomenimis, skydliaukės pakitimai konstatuoti 52,8 procento 8–10 metų moksleivių (Respublikinio mitybos centro 1994–1995 metų duomenys). Visa tai leidžia Lietuvą priskirti endeminiam jodo trūkumo regionui.

6.4. Suaugusių Lietuvos žmonių gyvensenos tyrimo duomenimis (Kauno medicinos universiteto 1994–2002 metų duomenys), gyventojų mityba keičiasi, tampa sveikesnė. Maistui gaminti kur kas dažniau pradėta vartoti augalinį aliejų. Vyrų, vartojančių augalinį aliejų, pagausėjo nuo 31,1 procento 1994 metais iki 83,2 procento – 2002 metais, moterų – atitinkamai nuo 47,7 procento iki 92,6 procento. Daug žmonių pakeitė sumuštiniams vartojamų riebalų rūšį. 1994 metais gyventojai (71,2 procento vyrų ir 66,3 procento moterų) dažniausiai vartojo sviestą, 2000 metais – liesą margariną (54,3 procento vyrų ir 52,3 procento moterų). 2002 metais vėl imta vartoti daugiau sviesto: jį vartojo 46,7 procento vyrų ir 48,9 procento moterų. Lietuvos gyventojai dažniau pradėjo valgyti šviežias daržoves. Nuo 1996 metų dvigubai daugiau žmonių bent tris kartus per savaitę balandžio mėnesį ėmė valgyti šviežias daržoves (2002 metais – 45,7 procento vyrų ir 55,8 procento moterų).

6.5. Nėščiųjų mityba. Kol kas nepakanka mokslinių tyrimų duomenų apie faktinę nėščiųjų mitybą, anemijas, geležies stokos įtaką nėštumo eigai ir naujagimių geležies atsargoms, tačiau kai kuriais tyrimais (Vilniaus universiteto Medicinos fakultetas, 1998) buvo nustatytas gana didelis (iki 40 procentų) anemijų paplitimas tarp nėščių Lietuvos moterų.

6.6. Kūdikių mityba, žindymas (maitinimas krūtimi). Kūdikių žindymas neginčijamai būtinas kūdikiui ir labai svarbus motinos sveikatai, todėl būtina siekti, kad kuo daugiau moterų kuo ilgiau žindytų savo kūdikius. Anketinės motinų apklausos, atliktos vykdant Kūdikių ir vaikų iki 3 metų mitybos gerinimo programą, kuriai Lietuvos Respublikos Vyriausybė pritarė 1994 m. lapkričio 9 d. nutarimu Nr. 1108 (Žin., 1994, Nr. 88-1692), 1999 metų duomenys rodo, kad Lietuvoje pagausėjo natūralaus kūdikių maitinimo atvejų, pailgėjo maitinimo trukmė (palyginti su 1993 metų ir 1996 metų apklausų duomenimis). Motinų, žindančių kūdikius 4 mėnesius, 1993 metais buvo 23 procentai, o 1999 metais – jau 36,4 procento, žindančių 6 mėnesius 1993 metais buvo 9,8 procento, 1999 metais – 22,2 procento. Padaugėjo motinų, žindančių kūdikius iki 12 mėnesių (6,8 procento – 1999 metais, o 1993 metais – tik 0,1 procento). Tačiau ir toliau būtina skatinti natūralų kūdikių maitinimą. Ir čia stebimas didelis netolygumas, jeigu palyginsime žindymo paplitimą Lietuvoje ir kai kuriose Europos Sąjungos valstybėse (Norvegija, Švedija, Italija), kur 60–80 procentų motinų žindo kūdikius iki 6 mėnesių.

6.7. Vaikų ir paauglių mityba. Anketinės apklausos būdu atlikus Lietuvos mokyklinio amžiaus vaikų faktiškos mitybos tyrimus, nustatyta, kad tiek miestų, tiek kaimo vietovių 11–17 metų moksleivių dienos maisto davinio energinė vertė atitinka nustatytus reikalavimus (Respublikinis mitybos centras, 1994–1996). Tyrimai parodė, kad moksleiviai per mažai vartojo pieno ir pieno produktų, daržovių ir vaisių. 2001 metais nustatyta (Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos duomenys), kad kai kuriose pagrindinėse ir vidurinėse bendrojo lavinimo mokyklose nėra nei valgyklų, nei bufetų, todėl čia vaikai gaudavo tik arbatos su sumuštiniu ar bandele. Mokyklose apie 27 procentai moksleivių maitinami nemokamai, tačiau ne visi jie gauna karšto maisto.

6.8. Pagyvenusių žmonių mityba. 1997 metais buvo ištirta globos įstaigose gyvenančiųjų faktiškos mitybos būklė. Tyrimų rezultatai parodė, kad senelių globos namų išlaikytiniai riebalų suvartoja 12 procentų daugiau, negu rekomenduojama, tačiau vaisių ir daržovių, pieno, kefyro gauna tik apie 50 procentų rekomenduojamo kiekio. Nustatyta, kad globos įstaigose gyvenančių asmenų maisto racione trūksta vitaminų C ir D, kalcio (Respublikinio mitybos centro duomenys).

7. Lėtinės neinfekcinės ligos ir rizikos veiksniai joms atsirasti.

7.1. Kraujotakos sistemos ligos. Šiuo metu neabejojama, kad netinkama mityba, riebus, daug sočiųjų riebalų rūgščių bei cholesterolio turintis maistas, mažas fizinis aktyvumas, rūkymas, nuolatinė nervinė įtampa yra svarbūs kraujotakos sistemos ligų rizikos veiksniai. Šios ligos sudaro didžiausią Lietuvos gyventojų mirtingumo struktūros dalį. Kasmet nuo kraujotakos sistemos ligų Lietuvoje miršta daugiau negu 20 tūkst. žmonių. Pagal standartizuotus mirtingumo rodiklius Lietuvos gyventojų mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų, pradėjęs mažėti nuo 1993 metų, 2001 metais vėl ėmė didėti.

Lietuvos gyventojų mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų kur kas didesnis negu kai kuriose Europos šalyse. Antai 2001 metais mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis (skaičiuojami atvejai 100000 gyventojų) buvo toks: Suomijoje vyrų – 368,36, moterų – 207,33; Austrijoje vyrų – 360,14, moterų – 249,41; Lietuvoje vyrų – 704,93, moterų – 432,27. Šiam rodikliui būdingas didelis netolygumo laipsnis.

Tarp Lietuvos gyventojų labai paplitę kraujotakos ligų rizikos veiksniai, susiję su mityba. 1999 metais atliekant penkių Lietuvos rajonų gyventojų sveikatos patikrinimus pagal Lėtinių neinfekcinių ligų integruotos profilaktikos (CINDI) programą, arterinė hipertenzija nustatyta 59,3 procento vyrų ir 42,1 procento moterų, antsvoris – 60,9 procento vyrų ir 64,4 procento moterų, hipercholesterolemija (CH>5 mmol/l) – 61,6 procento vyrų ir 63,2 procento moterų.

7.2. Vėžys. Piktybiniai navikai – antra pagal dažnį Lietuvos gyventojų mirties priežastis. 2001 metais nuo jų mirė 19,3 procento visų mirusiųjų. Mirtingumas nuo piktybinių navikų (tiek čia, tiek toliau skaičiuojami atvejai 100000 gyventojų) buvo toks: vyrų – 270,7, moterų – 188. Vėžio registro duomenimis, 2001 metais užregistruota 14060 naujų susirgimų vėžiu. Sergamumas skrandžio vėžiu (skaičiuojami atvejai 100000 gyventojų) buvo toks: vyrų – 35,4, moterų – 22,9, gaubtinės žarnos vėžiu atitinkamai vyrų – 20, moterų – 20,2, tiesiosios žarnos vėžiu vyrų – 21,1, moterų – 16,8. Vyrų sergamumas priešinės liaukos vėžiu buvo 61,9 atvejo. Moterų sergamumas krūties vėžiu buvo 66,3, gimdos kūno vėžiu – 29 atvejai. Piktybinių navikų sergamumo ir mirtingumo pokyčiai priklausė nuo lokalizacijos. Pastaraisiais metais mažėjo sergamumas plaučių ir skrandžio vėžiu, bet didėjo sergamumas odos, priešinės liaukos vėžiu. 2001 metais iš viso vėžiu sirgo daugiau kaip 60000 žmonių. Profilaktiškai svarbu, kad natūralių antioksidatorių – vaisių ir daržovių – Lietuvoje būtų vartojama kuo daugiau.

7.3. Dantų ėduonis. Tyrimo, atlikto dešimtyje Lietuvos apskričių centrų, duomenimis (Kauno medicinos universitetas, 2001), vidutinis dantų ėduonies intensyvumo rodiklis (KPI) tarp 12 metų vaikų sudarė 2,35. Didžiausias KPI rodiklis buvo tarp Panevėžio vaikų (4,5). Rasta, kad dantų ėduonies paplitimas tarp Lietuvos apskričių gyventojų svyravo nuo 59,4 procento (Šiauliuose) iki 96,8 procento (Panevėžyje). Vyresniems asmenims dantų ėduonis dar labiau paplitęs: 35–44 metų gyventojams ėduonis yra pažeidęs vidutiniškai 16 dantų, 65–74 metų gyventojams – 23 dantis, be to, pastarojo amžiaus grupėje 11,5 procento žmonių yra bedančių (Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Stomatologijos instituto duomenys).

7.4. Nutukimas, antsvoris ir fizinis aktyvumas. Lietuvos gyventojų (tirti 20–64 metų asmenys) faktiškos mitybos tyrimo (Respublikinis mitybos centras, 1997) duomenys parodė, kad nutukusių buvo 11,4 procento vyrų, 18,3 procento moterų, o 41,9 procento tirtų vyrų ir 32,7 procento moterų turėjo antsvorio. Suaugusių Lietuvos žmonių gyvensenos tyrimo duomenimis (Kauno medicinos universitetas, 2002), kaime daugiau nutukusių moterų negu mieste. Antsvorio priklausomybė nuo išsilavinimo vyrų ir moterų grupėse buvo skirtinga. Antsvorio dažniau turėjo aukštesnio išsilavinimo vyrai ir žemesnio išsilavinimo moterys. Neabejojama, kad nutukimas – svarbus rizikos veiksnys kraujotakos sistemos ligoms atsirasti.

Fizinis aktyvumas labai padeda gerinti žmogaus sveikatą, mažina riziką susirgti lėtinėmis neužkrečiamosiomis ligomis. Lietuvos gyventojų faktiškos mitybos ir gyvensenos tyrimai (Respublikinis mitybos centras, 1997–1998) parodė, kad daugelis apklaustųjų (59,8 procento) laisvalaikiu skaitė, žiūrėjo televizorių ar kitaip pasyviai ilsėjosi. Suaugusių Lietuvos žmonių gyvensenos tyrimais (Kauno medicinos universitetas, 2002) nustatyta, kad 4 kartus per savaitę mankštinosi 26,5 procento vyrų ir 21,8 procento moterų; 20,2 procento gyventojų laisvalaikiu mankštinosi tik kelis kartus per metus ar rečiau. Lietuvos moksleivių gyvensenos tyrimo duomenimis (Kauno medicinos universitetas, 1998), 4 kartus per savaitę

ne pamokų metu mankštinosi 44,8 procento 11–15 metų berniukų ir 18,5 procento mergaičių; kartą per savaitę ir rečiau sportavo 26,1 procento berniukų ir 54,1 procento mergaičių.

7.5. Osteoporozė. Iki šiol neatlikta mokslinių tyrimų, leidžiančių spręsti apie faktišką osteoporozės paplitimą Lietuvoje. Kauno medicinos universiteto specialistų nuomone, šlaunikaulio kaklelio lūžimų analizė leidžia teigti, kad osteoporoze serga apie 10–12 procentų gyventojų. Manoma, kad vienas iš galimų osteoporozės rizikos veiksnių – nepakankamas kalcio kiekis gyventojų maisto racione.

7.6. Cukrinis diabetas. Cukrinis diabetas Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, plinta. Antai prieš 15 metų sergančiųjų cukriniu diabetu Lietuvoje buvo tik 2,3 procento, o dabar (Kauno medicinos universiteto preliminariais duomenimis) jų yra daugiau negu 4 procentai. Tačiau statistikos duomenų apie II tipo cukrinio diabeto, tiesiogiai susijusio su mityba, paplitimą Lietuvoje nepakanka.

8. Lietuvos gyventojų aprūpinimas maisto produktais.

8.1. Žemės ūkio produktų gamyba Lietuvoje. Pažymėtina, kad vis dar nepakankamai gaminama sveikos mitybos reikalavimus atitinkančių maisto produktų, visų pirma daržovių, vaisių ir uogų (2 lentelė).

2 lentelė. Žemės ūkio produkcijos gamyba vienam gyventojui per metus
(Statistikos departamento duomenys, 2003)

Maisto produktai	Metai							
	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Grūdai (kilogramais)	876	526	750	854	795	599	780	689
Bulvės (kilogramais)	422	429	568	512	521	485	512	303
Daržovės (kilogramais)	79	99	120	116	123	92	94	92
Vaisiai ir uogos (kilogramais)	23	35	27	77	33	33	32	48
Mėsa (skerdiena) (kilogramais)	142	56	55	56	57	55	53	43
Pienas (kilogramais)	847	490	509	545	544	486	493	497
Kiaušiniai (vienetais)	342	213	208	223	223	207	198	213

Pastaruoju metu pastebima tendencija vis daugiau gaminti ir vartoti mažesnio riebumo pieno produktų (pusriebis pienas, sviestas, natūralios ir raugintos pasukos, riebalų mišiniai „Saulutė“, „Venta“ ir kiti), produktų su probiotinėmis kultūromis, jogurtų ir kitų pieno produktų su bifidobakterijomis, maisto produktų su skaidulomis (duona, įvairūs kepiniai, jogurtai), sulčių su mineralinėmis medžiagomis ir vitaminais. Naujos gamybos ir įpakavimo technologijos leido pailginti gaminamų maisto produktų realizavimo terminus. Tačiau siekiant ekonominio efekto, tinkamos produktų konsistencijos, išvaizdos ir ilgesnio tinkamumo vartoti termino vis daugiau dedama maisto priedų.

8.2. Ekologinio ir tausojančio žemės ūkio maisto produktų gamybos plėtra. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1993 m. rugsėjo 17 d. priėmė nutarimą Nr. 719 „Dėl Tikslinės programos požeminiam vandeniui nuo užteršimo apsaugoti ir ekologiškai švariai žemdirbystei plėtoti intensyvaus karsto zonoje“ (Žin., 1993, Nr. 47-947), kurio esmė – apriboti kai kurią ūkinę veiklą, kad sumažėtų išsklaidyta ir taškinė tarša, o įprastinė žemės ūkio gamyba būtų perorientuota į ekologinę šiame regione. Tam tikslui buvo įsteigtas Tatulos fondas, nuo 1997 metų perregistruotas į viešąją įstaigą „Tatulos programa“. Ši programa šalies mastu vykdo ir ekologinį švietimą, be to, rūpinasi nuotekų valymo įrenginių statyba.

1997 metais įsteigta specializuota Ekologinio žemės ūkio sertifikavimo viešoji įstaiga „Ekoagros“, kuri 1998 metais tapo Tarptautinės ekologinių žemės ūkio organizacijų asociacijos (IFOAM) nare, o 2000 metais jai suteikta IFOAM akreditacija.

Nuo 1997 metų ekologinis žemės ūkis remiamas iš Specialiosios kaimo rėmimo programos lėšų: mokamos tiesioginės išmokos už sertifikuoto žemės ploto, naudojamo žemės ūkio produkcijai auginti, hektarą, kompensuojama 75 procentai sertifikavimo darbų išlaidų.

Nuo 1996 metų Lietuvoje vykdomas ir šiuo metu baigiamas Švedijos finansuojamas projektas „Lietuvos žemės ūkio ekologizavimas ir jo efektyvumo didinimas“. Jo metu buvo mokoma daug žemės ūkio specialistų, Švedijos specialistai padėjo sukurti sertifikacijos sistemą, atitinkančią Europos Sąjungos reikalavimus.

Ekologinio žemės ūkio plėtros programoje, patvirtintoje žemės ūkio ministro 2002 m. lapkričio 29 d. įsakymu Nr. 466 (Žin., 2002, Nr. 115-5177), įvertinta dabartinė žemės ūkio būklė, numatytos jo plėtros perspektyvos. Rengiamas tausojančio žemės ūkio taisyklių projektas. Kadangi pastaraisiais metais Lietuvoje trąšų ir pesticidų naudojama kur kas mažiau ir žemės ūkio produktai mažiau užteršti nei kitose šalyse, susidarė palankios sąlygos plėtoti ekologinę žemės ūkio gamybą, ir Lietuvoje gausėja ekologinių žemės ūkių (3 lentelė).

3 lentelė. Ekologinio žemės ūkio raida Lietuvoje
(Ekologinio žemės ūkio sertifikavimo viešosios įstaigos „Ekoagros“ duomenys, 2002)

Metai	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Ūkių skaičius (vienetais)	65	106	144	171	230	290	393
Sertifikuotos žemės plotas (hektarais)	1118	1568	4006	3995	4709	6458	8780

Pagrindinė ekologiškų žemės ūkio produktų rinkų plėtotės problema – mažai išauginama produkcijos, ji neritmingai tiekiama vartotojams. Iki šiol daugiausia ekologiškų produktų realizuojama vidaus rinkoje, turguose, mugių ir kitų renginių metu.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarimu Nr. 1182 „Dėl Prioritetinių Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros krypčių patvirtinimo“ (Žin., 2002, Nr. 74-3180) įteisinama nuostata, kad geros kokybės, saugaus ir ekologiškai švaraus maisto technologijos laikomos prioritetine 2002–2006 metų Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros kryptimi.

8.3. Lietuvos gyventojų mityba ekstremalių situacijų atvejais. Lietuvoje yra daug pramonės objektų, dėl kurių, susidarius ekstremalioms situacijoms, gali kilti pavojus gyventojų sveikatai. Tokį pavojų kelia valstybės įmonė Ignalinos atominė elektrinė ir apie 1000 įmonių, gamyboje naudojančių bei sandėliuojančių pavojingas chemines medžiagas. Ypatingo maisto produktų bei kitų būtiniausių prekių paskirstymo (tiekimo) nepaprastosios padėties metu taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 10 d. nutarimu Nr. 1922 (Žin., 2002, Nr. 118-5304), reglamentuota gyventojų aprūpinimo maisto produktais ir kitomis būtiniausiomis prekėmis ekstremalių situacijų sąlygomis sistema.

9. Specialistų rengimas ir tobulinimas. Iki 2000 metų mitybos higienos gydytojai buvo rengiami Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto mitybos higienos internatūroje ir rezidentūroje. Nuo 2000 metų Vilniaus universiteto Medicinos fakultete panaikinta mitybos higienos rezidentūra, ir čia mitybos specialistai neberengiami.

Vilniaus universiteto Medicinos fakultete ir Kauno medicinos universitete organizuojami visuomenės sveikatos specialistų tobulinimo kursai aktualiais maisto ir mitybos klausimais. Valstybinėje maisto ir veterinarijos tarnyboje higienos specialybės studentai atlieka praktiką. Maisto kontrolės specialistų tobulinimą vykdo Lietuvos veterinarijos akademija.

Kauno technologijos universiteto Maisto produktų technologijos katedra šiuo metu yra vienintelė Lietuvoje institucija, rengianti visų lygių universitetinio išsilavinimo maisto ir technologijos specialistus.

Neuniversitetinio išsilavinimo mitybos specialistai Lietuvoje rengiami pagal Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintas programas kai kuriose kolegijose ir aukštesniosiose mokyklose. Vilniaus kolegijoje šiuo metu rengiami dietetikos specialistai, o kitose mokyklose (Kauno aukštesniojoje maisto pramonės mokykloje, Panevėžio ir Šiaulių aukštesniosiose technikos mokyklose, Vilniaus aukštesniojoje technologijos mokykloje, Klaipėdos ir Šeduvos aukštesniosiose žemės ūkio mokyklose ir kitur) – kito profilio mitybos specialistai.

III. ESAMOS BŪKLĖS ANALIZĖ

10. Privalumai.

10.1. Lietuvos Respublikos maisto įstatymas nustatė ministerijų ir kitų institucijų kompetenciją šalies maisto politikos formavimo, įgyvendinimo ir kontrolės srityse.

10.2. Lietuvoje įvykdyta maisto kontrolės institucijų reforma.

10.3. Lietuvoje palankios klimato sąlygos žemdirbystei, nelabai užteršta aplinka, todėl yra galimybės tolygiai plėtoti ekologiškų produktų gamybą.

10.4. Daugiau Lietuvos gyventojų vietoj gyvulinių riebalų pradėjo vartoti aliejų.

10.5. Lietuvos institucijos aktyviai dalyvauja įgyvendinant nacionalines strategijas, vykdant tarptautines ir nacionalines mokslo programas. Programų rezultatai leidžia įtvirtinti tarpsektorinio bendradarbiavimo principą, pagrįsti Lietuvos gyventojų sveikatos stiprinimo, su nesveika mityba susijusių ligų plitimo mažinimo, saugios aplinkos užtikrinimo uždavinius.

10.6. Lietuvos vartotojai labiau domisi maisto produktų kokybe ir sauga.

10.7. Maisto produktų saugos kontrolę vykdo Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba teisės aktų nustatyta tvarka.

11. Silpnybės.

11.1. Nebaigta žemės reforma, menkai funkcionuoja žemės rinka, lėtas žemės konsolidacijos procesas, vyrauja smulkūs, nekonkurencingi, mažo investicinio pajėgumo ūkiai.

11.2. Kaimo žmonės nepakankamai pasirengę dirbti konkurencinės rinkos sąlygomis, menka vadybos patirtis, didelis nedarbas.

11.3. Ne visi Lietuvos Respublikos maisto sektoriaus teisės aktai visiškai atitinka Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimus.

11.4. Ne visose maisto gamybos įmonėse įdiegta rizikos veiksnių analizės ir svarbiųjų valdymo taškų sistema.

11.5. Lietuvoje labiau negu Europos Sąjungoje paplitusios su maistu susijusios ligos (kraujotakos sistemos ligos, vėžys, dantų ėduonis ir kitos).

11.6. Lietuvos gyventojams būdingas mažas fizinis aktyvumas (sociologinės apklausos būdu nustatyta, kad 52,4 procento jų nesimankština ir nesportuoja), yra daug nutukusių.

11.7. Daugelio Lietuvos gyventojų maisto racionui būdingas riebalų perteklius, vaisių ir daržovių trūkumas, nepakankamas organizmo aprūpinimas maistinėmis skaidulomis, kai kuriais mineralais ir vitaminais.

11.8. Lietuvos gyventojų maiste trūksta jodo.

11.9. Kūdikiai per trumpai maitinami motinos pienu.

11.10. Žemės ūkio sektoriuje stebimas neatsargus gamtą teršiančių cheminių medžiagų naudojimas, nesusiformavusi žemės ūkio specializacija, nepakankamas tausojančios žemdirbystės lygis.

11.11. Lietuvoje per mažai gaminama ir vartojama sveikos mitybos reikalavimus atitinkančių (liesesnių, mažesnės energinės vertės, turinčių daugiau maistinių skaidulų ir panašiai) maisto produktų.

11.12. Esama apsirūpinimo maisto produktais netolygumų tarp atskirų gyventojų socialinių sluoksnių.

11.13. Sveikatos priežiūros specialistai nepakankamai propaguoja žinias apie sveiką gyvenseną.

11.14. Nepakankamai bendradarbiauja ministerijos, kitos įstaigos ir nevyriausybinės organizacijos spręsdamos aktualias mitybos mokslo ir praktines problemas.

11.15. Maisto ir mitybos specialistų rengimas ir tobulinimas neatitinka poreikių. Rengiant maisto srities specialistus, stokojama mokslo institucijų ir universitetų bendradarbiavimo, dubliuojamos ne tik studijų programos, bet ir moduliai, nepakankama studijų kokybė.

11.16. Maisto produktų vartotojai nepakankamai išmano apie sveikos mitybos principus.

11.17. Neracionalus mitybos mokslo populiarinimo, visuomenės mokymo ir švietimo darbas.

11.18. Dėl nepakankamo finansavimo vangi maisto ir mitybos mokslo tyrimų plėtra.

11.19. Neskiriama pakankamai lėšų sveikai ir saugiai mitybai propaguoti.

11.20. Lietuvoje dar neįteisinta funkcinio maisto gamybos ir vartojimo koncepcija.

12. Galimybės.

12.1. Didės geros kokybės, sveikų, ekologiškų maisto produktų poreikis.

12.2. Plėsis modernios (ypač energiją taupančios) technologijos, didės informacinių technologijų taikymo žemės ir maisto ūkio sektoriuje reikšmė.

12.3. Nacionalinė teisinė bazė leis gerinti maisto saugą ir gyventojų mitybą.

12.4. Suformuota Lietuvos rinkos priežiūros sistema padės užtikrinti maisto saugą ir teikiamų paslaugų kokybę.

12.5. Ekologinė žemdirbystė skatins saugaus, geros kokybės ir sveikos mitybos reikalavimus atitinkančio maisto gamybą bei vartojimą.

12.6. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, padidės tarptautinių institucijų ekonominė ir konsultacinė parama maisto ir mitybos klausimais.

13. Grėsmės.

13.1. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, atsiras didesnė konkurencinė kova tarp Lietuvos žemės ūkio produktų gamintojų, todėl galimi nekonkurencingų žemės ūkio įmonių bankrotai, nedarbo didėjimas.

13.2. Intensyvi žemdirbystė. Jeigu bus nepakankamai rūpinamasi aplinkos apsauga, dėl intensyvios žemdirbystės padidės vietinių maisto produktų cheminio užteršimo pavojus.

IV. VIZIJA

14. Visų Lietuvos gyventojų grupių mityba atitiks fiziologines mitybos normas, o mitybos įpročiai – sveikos mitybos rekomendacijas. Mažiau gyventojų sirgs lėtinėmis neužkrečiamosiomis ligomis, susijusiomis su nesaugia ar nesveika mityba. Gyventojų fizinis aktyvumas atitiks energijos eikvojimą, todėl sumažės nutukusių ar turinčių antsvorio asmenų. Visi Lietuvos gyventojai turės galimybę apsirūpinti saugiais ir geros kokybės maisto produktais, atitinkančiais fiziologinius organizmo poreikius.

15. Maisto sauga taps vienu iš svarbiausių Lietuvos ūkio ir tarptautinės konkurencijos prioritetų, užtikrinančių gerą į rinką tiekiamų maisto produktų kokybę. Lietuvos žemės ūkio produktų gamintojai aktyviai įsitrauks į tarptautinius mainus, didės vartotojų pasitikėjimas. Visose maisto gamybos, tvarkymo ir prekybos vietose bus įdiegta rizikos veiksnių analizės ir svarbiųjų valdymo taškų sistema, vartotoją pasieks tik saugūs maisto produktai. Bus priimti įstatymai, garantuojantys gyventojų aprūpinimą saugiu ir geros kokybės maistu.

16. Plėsis tobulesnių technologijų taikymas maisto pramonėje, bus labiau rūpinamasi galimybe visais gamybos, perdirbimo ir pasiskirstymo etapais nustatyti (atsekti), iš kokio maisto produkto, gyvūno pagamintas maistas, kokia medžiaga įdėta į maistą.

17. Visuotinai bus pereita prie tolygios ir pakankamos žemės ūkio produktų gamybos ir perdirbimo. Maisto produktų gamyba bus moderni, integruota į kaimo ūkį, tausojanti aplinką. Daugiau bus gaminama sveikos mitybos reikalavimus atitinkančių maisto produktų.

V. VALSTYBĖS MISIJA

18. Valstybės ir valstybės institucijų pareiga – užtikrinti, kad į rinką būtų tiekiami tik saugūs ir geros kokybės maisto produktai, o maisto tvarkymo įmonės laikytųsi naujų reikalavimų, suderintų su Europos Bendrijos normomis.

19. Valstybės politika turi užtikrinti, kad visos Lietuvos gyventojų grupės turėtų galimybes vartoti maisto produktus, atitinkančius sveikos mitybos reikalavimus, fiziologinius organizmo poreikius ir palaikančius optimalią žmonių sveikatą.

20. Valstybės maisto politika turi užtikrinti ekonominiu, ekologiniu ir socialiniu požiūriu tolygų žmonių apsirūpinimą geros kokybės ir sveikos mitybos reikalavimus atitinkančiais maisto produktais ir prieinamą informaciją apie saugią ir sveiką mitybą.

VI. STRATEGIJOS TIKSLAS IR PRIORITETINĖS KRYPTYS

21. Šios Strategijos svarbiausias tikslas – skatinant socialinę ir ekonominę šalies plėtrą ir tausojant aplinką saugoti ir stiprinti žmonių sveikatą, mažinti su nesveika mityba susijusių ligų plitimą;

22. Šios Strategijos prioritetinės kryptys:

22.1. gerinti maisto produktų saugą ir kokybę;

22.2. skatinti Lietuvos gyventojus sveikai maitintis;

22.3. sudaryti galimybes visoms Lietuvos gyventojų grupėms tolygiai apsirūpinti geros kokybės maisto produktais, pagamintais tausojant aplinką;

22.4. periodiškai įvertinti gyventojų mitybos ir su mityba susijusių sveikatos problemų pokyčius.

VII. STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS IR UŽDAVINIAI

23. Šios Strategijos įgyvendinimo 2003–2010 metų priemonės:

23.1. Priemonės, skirtos maisto produktų (maistui taip pat priskiriamas geriamasis vanduo) saugai ir kokybei gerinti.

23.2. Priemonės, skirtos Lietuvos gyventojų sveikai mitybai skatinti. Jų uždaviniai:

23.2.1. siekti, kad kūdikiai iki 6 mėnesių būtų maitinami vien tik motinos pienu, tęsti žindymą toliau, net ir antraisiais kūdikio gyvenimo metais; vertinimo kriterijus – žindomų iki 6 mėnesių kūdikių procentas;

23.2.2. siekti, kad vaikų ir paauglių mityba atitiktų fiziologines mitybos normas; vertinimo kriterijus – vaikų ir paauglių, kurių mityba atitinka rekomenduojamas maisto medžiagų ir energijos paros normas, skaičius;

23.2.3. siekti, kad Lietuvos gyventojų maisto sudėtis atitiktų Pasaulio sveikatos organizacijos rekomendacijas (riebalų kiekis 15–30 procentų, sočiųjų riebalų rūgščių mažiau negu 7 procentai, paprastųjų angliavandenių mažiau negu 10 procentų paros maisto energinės vertės, maistinių skaidulų – 25–30 gramų); daržovių ir vaisių vartojimą padidinti iki 400–500 gramų per parą; riebius mėsos ir pieno produktus keisti liesais; daugiau vartoti žuvų, mažiau konditerijos ir kitų daug cukraus turinčių produktų, taip pat keptų, rūkytų ir sūrių maisto produktų; vertinimo kriterijus – gyventojų, kurių mityba atitinka rekomenduojamas maisto medžiagų ir energijos paros normas, skaičius;

23.2.4. siekti, kad suaugusių Lietuvos gyventojų vidutinis kūno masės indeksas sudarytų apie 21 kg/m^2; iki 2010 metų fiziškai aktyvių moksleivių skaičių padidinti 50 procentų; 30 procentų sumažinti jaunesnių kaip 65 metų asmenų fizinį pasyvumą; vertinimo kriterijus–asmenų, kurių kūno masės indeksas atitinka rekomenduojamą, procentas;

23.2.5. siekti, kad pagyvenusių žmonių mityba būtų visavertė; vertinimo kriterijus – asmenų, kurių mityba atitinka rekomenduojamas normas, skaičius;

23.2.6. siekti, kad Lietuvos gyventojų maiste būtų pakankamai jodo ir iki 2005 metų nebeliktų žmonių sveikatos sutrikimų dėl jodo trūkumo maiste; vertinimo kriterijai – gūžio paplitimas populiacijoje (procentais); vidutinis jodo kiekis 8–10 metų vaikų šlapime (µg/dl); jodo kiekis paros maisto racione (mkg); gyventojų, vartojančių joduotą druską, dalis (procentais).

23.3. Priemonės, skirtos tolygiam gyventojų aprūpinimui geros kokybės maisto produktais, pagamintais tausojant aplinką.

23.4. Bendrosios priemonės. Jų uždaviniai:

23.4.1. vykdyti mokslinius tyrimus gyventojų faktiškos mitybos, gyvensenos, požiūrio į mitybą ir sveikatą klausimais;

23.4.2. organizuojant specialistų rengimą ir tobulinimą, atsižvelgti į Pasaulio sveikatos organizacijos regioninės sveikatos politikos ir strategijos principus, taip pat į Europos Sąjungos naujosios sveikatos politikos ir Europos medicinos specialistų sąjungos (UEMS) rekomendacijas;

23.4.3. vertinti šios Strategijos priemonių efektyvumą; vertinimo kriterijai – gyventojų sergamumo ligomis, susijusiomis su mityba, statistiniai rodikliai; gyventojų, kurių mityba atitinka rekomenduojamas maisto medžiagų ir energijos paros normas, skaičius;

23.4.4. tobulinti visuomenės žinias apie sveiką mitybą, suformuoti sveikos mitybos įgūdžius; vertinimo kriterijus – gyventojų, kurių mityba atitinka sveikos mitybos principus, skaičius;

23.4.5. parengti funkcinio maisto gamybos ir vartojimo koncepciją.

VIII. STRATEGIJOS FINANSAVIMO ŠALTINIAI

24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. spalio 4 d. nutarimu Nr. 1196 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001–2004 metų programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“ (Žin., 2001, Nr. 86-3015) ministerijos įpareigotos užtikrinti, kad jame nurodytos priemonės būtų vykdomos iš bendrųjų asignavimų, tvirtinamų asignavimų valdytojams Lietuvos Respublikos biudžete.

25. Šioje Strategijoje planuojamoms priemonėms įgyvendinti gali būti panaudojamos lėšos, numatytos valstybinėse mokslinėse programose, taip pat lėšos, skiriamos iš tarptautinių fondų ir programų.

IX. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

26. Šios Strategijos įgyvendinimas leis gerinti žmonių sveikatą ir gyvenimo kokybę, Lietuvos gyventojų mitybos organizavimo ir priežiūros sistema atitiks Europos Sąjungos valstybių narių taikomą sistemą.

27. Šią Strategiją numatoma įgyvendinti iki 2010 metų (pagal Lietuvos sveikatos programos nuostatas). Sveikatos apsaugos ministerija 2007 metais atliks pirmąjį šios Strategijos įgyvendinimo priemonių vertinimą (pagal jos VII skyriuje pateiktus vertinimo kriterijus) ir tikslinimą.

_____

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos Vyriausybės
2003 m. spalio 23 d. nutarimu Nr. 1325

VALSTYBINĖS MAISTO IR MITYBOS STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMO PRIEMONIŲ 2003–2010 METŲ PLANAS

Eil. Nr.	Tikslai ir priemonės	Įvykdymo terminas (metai)	Atsakingi vykdytojai
1.	MAISTO PRODUKTŲ SAUGOS UŽTIKRINIMAS IR KOKYBĖS GERINIMAS		
1.1.	Suderinti maisto ir mitybos srities Lietuvos teisės aktus su Europos Sąjungos teisės aktais ir juos įgyvendinti	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, Žemės ūkio ministerija
1.2.	Parengti ir vykdyti Zoonozių epidemiologinės priežiūros programą (tvirtina Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktorius)	2005–2010	Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, Sveikatos apsaugos ministerija, Žemės ūkio ministerija
1.3.	Užtikrinti rizikos veiksnių ir svarbiųjų valdymo taškų sistemos diegimą visose maisto tvarkymo įmonėse	2007	Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, Sveikatos apsaugos ministerija
1.4.	Aprūpinti gyventojus geros kokybės ir saugiu geriamuoju vandeniu	2003–2010	savivaldybės, Aplinkos ministerija, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
2.	NĖŠČIŲJŲ IR ŽINDYVIŲ MITYBOS GERINIMAS		
2.1.	Vykdyti nėščiųjų ir žindyvių mitybos tyrimus	2006–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
2.2.	Tirti ir vertinti anemijų paplitimą tarp nėščiųjų ir žindyvių	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
2.3.	Formuoti tinkamus nėščiųjų ir žindyvių mitybos įgūdžius	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
2.4.	Organizuoti pirminės sveikatos priežiūros specialistų veiklą vertinant ir tobulinant nėščiųjų ir žindyvių mitybą	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
3.	KŪDIKIŲ MAITINIMO MOTINOS PIENU SKATINIMAS		
3.1.	Plėtoti naujagimiams palankios ligoninės iniciatyvos („10 žingsnelių sėkmingo žindymo link“) įdiegimą akušerijos stacionaruose	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
3.2.	Įgyvendinti Pasaulio sveikatos organizacijos ir Jungtinių	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija,

Eil. Nr.	Tikslai ir priemonės	Įvykdymo terminas (metai)	Atsakingi vykdytojai
	Tautų vaikų fondo Tarptautinio motinos pieno pakaitalų rinkodaros kodeksą		Švietimo ir mokslo ministerija
3.3.	Steigti „Mama–mamai“ rėmimo grupes, formuoti palankų visuomenės požiūrį į žindymą	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
3.4.	Diegti Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintas papildomo kūdikių maitinimo rekomendacijas	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija
4.	VAIKŲ IR PAAUGLIŲ MITYBOS GERINIMAS		
4.1.	Vykdyti vaikų ir paauglių mitybos tyrimus	2004–2008	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
4.2.	Parengti ir vykdyti Valstybinę ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų mitybos gerinimo programą (tvirtina sveikatos apsaugos ministras)	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
4.3.	Ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir bendrojo lavinimo mokyklose į bendrąjį ugdymą integruoti sveikos gyvensenos ir sveikos mitybos mokymą	2003–2010	Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija
4.4.	Kiekvienoje mokykloje sudaryti sąlygas moksleiviams gauti karšto maisto, ypač rūpintis socialiai remtinų moksleivių mityba	2003–2010	Švietimo ir mokslo ministerija, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
4.5.	(Neteko galios)		
4.6.	Parengti ir įgyvendinti Pieno ir pieno produktų vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programą	2003–2006	Žemės ūkio ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija
5.	LĖTINIŲ NEUŽKREČIAMŲJŲ LIGŲ, SUSIJUSIŲ SU MITYBA, PLITIMO MAŽINIMAS (kraujotakos sistemos ligos, vėžys, dantų ėduonis, antsvoris, osteoporozė, cukrinis diabetas)		
5.1.	Organizuoti propagavimo kampanijas, skatinti rupaus malimo grūdinių produktų, liesų pieno ir mėsos produktų, vaisių ir daržovių vartojimą	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Žemės ūkio ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
5.2.	Teikti maisto perdirbimo įmonėms pasiūlymus dėl valgomosios druskos kiekio mažinimo pramoniniu būdu gaminamuose maisto produktuose	2004–2007	Sveikatos apsaugos ministerija, Žemės ūkio ministerija
5.3.	Parengti ir įvykdyti Sveikos mitybos rekomendacijas, skirtas nėščiosioms ir žindyvėms, vaikams ir paaugliams, sveikiems suaugusiems ir pagyvenusiems žmonėms (tvirtina sveikatos apsaugos ministras)	2005	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
6.	GYVENTOJŲ NUTUKIMO PAPLITIMO MAŽINIMAS		
6.1.	Parengti ir vykdyti Valstybinę gyventojų nutukimo kontrolės programą (tvirtina sveikatos apsaugos ministras)	2005–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Žemės ūkio ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Kūno kultūros ir sporto departamentas
6.2.	Įgyvendinant Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymą, pasiekti, kad visose vaikų ugdymo įstaigose būtų bent po 3 savaitines kūno kultūros pamokas	2003–2010	Švietimo ir mokslo ministerija
7.	PAGYVENUSIŲ ŽMONIŲ MITYBOS GERINIMAS		
7.1.	Vykdyti pagyvenusių žmonių faktiškos mitybos tyrimus	2008–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija

Eil. Nr.	Tikslai ir priemonės	Įvykdymo terminas (metai)	Atsakingi vykdytojai
7.2.	Organizuoti savivaldybių pagalbos namuose tarnybų darbuotojų ir komandoje dirbančių sveikatos priežiūros specialistų mokymą vienišų vyresnių žmonių mitybos ir sveikatos priežiūros tinkamo organizavimo klausimais	2003–2010	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija
8.	ASMENŲ, GYDOMŲ SVEIKATOS PRIEŽIŪROS STACIONARIOSE ĮSTAIGOSE, MITYBOS GERINIMAS		
8.1.	Tobulinti sveikatos priežiūros sistemoje dirbančių gydytojų ir slaugos specialistų profesinę veiklą, daugiau dėmesio skirti sveikos gyvensenos ir mitybos ugdymui, lėtinių neužkrečiamųjų ligų profilaktikai	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
8.2.	Organizuoti ligoninių ir slaugos įstaigų pacientų maitinimą pagal Sveikatos apsaugos ministerijos, Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto ir Kauno medicinos universiteto specialistų metodines rekomendacijas (tvirtina sveikatos apsaugos ministras)	2003–2010	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Krašto apsaugos ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
8.3.	Vykdant Sveikatą stiprinančios ligoninės projektą, įgyvendinti numatytas mitybos gerinimo priemones (tvirtina sveikatos apsaugos ministras)	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija
8.4.	Parengti ir vykdyti Mitybos nepakankamumo prevencijos ir gydymo programą (tvirtina sveikatos apsaugos ministras)	2005	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
9.	ASMENŲ, GAUNANČIŲ SOCIALINES PASLAUGAS GLOBOS ĮSTAIGOSE, MITYBOS GERINIMAS		
9.1.	Parengti sveiką mitybą atitinkančias fiziologines mitybos normas vaikams ir paaugliams, turintiems specialių poreikių ir gyvenantiems stacionariose socialinės globos įstaigose arba lankantiems kitas globos įstaigas (dienos, krizių centrus ir panašiai) (tvirtina sveikatos apsaugos ministras)	2005	Sveikatos apsaugos ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
9.2.	Parengti sveiką mitybą atitinkančias fiziologines mitybos normas suaugusiems neįgaliesiems, gyvenantiems stacionariose neįgaliųjų globos įstaigose arba lankantiems specializuotus dienos centrus (tvirtina sveikatos apsaugos ministras)	2005–2007	Sveikatos apsaugos ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
10.	TINKAMO VISŲ SOCIALINIŲ IR PROFESINIŲ GRUPIŲ GYVENTOJŲ APRŪPINIMO MAISTO PRODUKTAIS ORGANIZAVIMAS		
10.1.	Parengti minimalaus maisto produktų rinkinio struktūrą (tvirtina sveikatos apsaugos ministras)	2005	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija
10.2.	Optimizuoti ir užtikrinti fiziologiškai pagrįstą Krašto apsaugos ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos ir Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos reguliavimo sričiai priskirtose įstaigose esančių asmenų mitybą	2005	Krašto apsaugos ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Kalėjimų departamentas prie Teisingumo ministerijos, Sveikatos apsaugos ministerija
11.	GYVENTOJŲ SVEIKATOS SUTRIKIMŲ DĖL JODO STOKOS LIKVIDAVIMAS		
11.1.	Sukurti jodo stokos maiste ir skydliaukės ligų, susijusių su jodo apykaitos sutrikimais, stebėjimo ir duomenų	2004–2005	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija

Eil. Nr.	Tikslai ir priemonės	Įvykdymo terminas (metai)	Atsakingi vykdytojai
	kaupimo sistemas		
11.2.	Parengti ir vykdyti jodo, geležies, kitų maisto medžiagų stokos tikslinimo programas, skirtas įvairioms žmonių grupėms, įskaitant ir vaikų grupes (tvirtina sveikatos apsaugos ministras)	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
11.3.	Parengti priemones, skatinančias, kad Lietuvos gyventojai vartotų joduotą druską	2003–2005	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Ūkio ministerija, Krašto apsaugos ministerija
11.4.	Parengti Lietuvos higienos normos HN15: 2003 „Maisto higiena“, patvirtintos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. V-392 (Žin., 2003, Nr. 70-3205), pakeitimo projektą, numatantį privalomą joduotos druskos vartojimą kai kurių maisto produktų gamyboje (tvirtina sveikatos apsaugos ministras)	2004	Sveikatos apsaugos ministerija, Žemės ūkio ministerija, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
12.	VARTOTOJŲ TEISĖS PASIRINKTI SAUGIUS IR SVEIKOS MITYBOS REIKALAVIMUS ATITINKANČIUS MAISTO PRODUKTUS UŽTIKRINIMAS		
12.1.	Užtikrinti, kad maisto ženklinimas, reklama ir rinkodara atitiktų teisės aktų reikalavimus ir informacija apie maisto produktus būtų prieinama visoms gyventojų grupėms	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Ūkio ministerija, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
12.2.	Vykdyti sveikos (racionalios) mitybos reikalavimus atitinkančių maisto produktų gamybos propagavimą	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Žemės ūkio ministerija
13.	EKOLOGINIO IR TAUSOJANČIO ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ GAMYBOS SKATINIMAS VISUOSE ŠALIES REGIONUOSE		
13.1.	Parengti Tausojančio žemės ūkio taisykles (tvirtina žemės ūkio ministras)	2003	Žemės ūkio ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
13.2.	Teikti maisto perdirbimo įmonėms pasiūlymus, kaip perdirbti ekologinio ir tausojančio žemės ūkio produktus	2003–2010	Žemės ūkio ministerija
13.3.	Įsigyjant maisto produktus valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšomis, atsižvelgti į ekologinio ir tausojančio žemės ūkio produktų gamybą	2003–2010	Krašto apsaugos ministerija, Ūkio ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Žemės ūkio ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
13.4.	Organizuoti ir vykdyti ekologinio ir tausojančio žemės ūkio produktų ženklo propagavimo kampanijas	2003-2010	Žemės ūkio ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija
14.	MAISTO SAUGOS IR MITYBOS MOKSLINIŲ TYRIMŲ PLĖTRA		
14.1.	Užtikrinti mokslinių praktinių programų vykdymo efektyvumą	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Žemės ūkio ministerija, Ūkio ministerija, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
14.2.	Parengti ir vykdyti Ilgalaikę ir koordinuotą maisto ir mitybos mokslinių tyrimų programą (tvirtina sveikatos apsaugos ministras)	2004–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Žemės ūkio ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba

Eil. Nr.	Tikslai ir priemonės	Įvykdymo terminas (metai)	Atsakingi vykdytojai
14.3.	Parengti ir kaupti Lietuvos rinkoje esančių maisto produktų cheminės sudėties duomenų banką	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija
14.4.	Parengti Funkcinio maisto gamybos ir vartojimo koncepciją (tvirtina sveikatos apsaugos ministras ir žemės ūkio ministras)	2004	Sveikatos apsaugos ministerija, Žemės ūkio ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
15.	SPECIALISTŲ RENGIMO IR TOBULINIMO OPTIMIZAVIMAS		
15.1.	Parengti ir įgyvendinti Mitybos, dietetikos ir maisto specialistų rengimo, kvalifikacijos tobulinimo ir perkvalifikavimo koncepciją, šių specialistų profesinio rengimo nuostatus ir tvarką (tvirtina švietimo ir mokslo ministras ir sveikatos apsaugos ministras)	2005	Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
15.2.	Užtikrinti mitybos, dietetikos ir maisto specialistų rengimą aukštosiose mokyklose, šios srities mokslininkų rengimą mokslo ir studijų institucijose, taip pat mokslo ir studijų materialiosios bazės atnaujinimą	2005	Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
15.3.	Sveikos mitybos ir gyvensenos kursą įtraukti į sveikatos priežiūros specialistų rengimo programas. Rekomenduoti šį kursą dėstyti kitų studijų sričių studentams	2005	Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija
16.	GYVENTOJŲ MITYBOS SITUACIJOS IR MAISTO SAUGOS STEBĖSENOS SUKŪRIMAS		
16.1.	Vykdyti Lietuvos žmonių faktiškos mitybos, gyvensenos, požiūrio į sveikatą ir mitybą, sveikatos tyrimus (stebėseną), sudaryti atitinkamus duomenų bankus	2003–2010	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija
16.2.	Parengti ir vykdyti Maisto saugos stebėsenos programą (tvirtina Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktorius, suderinęs su sveikatos apsaugos ministru)	2004–2010	Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, Sveikatos apsaugos ministerija
16.3.	Parengti Lietuvos žmonių faktiškos mitybos, gyvensenos, požiūrio į sveikatą ir mitybą, sveikatos stebėsenos vykdymo metodiką atsižvelgiant į Europos Sąjungos valstybių patirtį (tvirtina sveikatos apsaugos ministras)	2004	Sveikatos apsaugos ministerija, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, Švietimo ir mokslo ministerija
17.	GYVENTOJŲ INFORMAVIMO IR MOKYMO SISTEMOS SUKŪRIMAS		
17.1.	Sukurti vartotojų informavimo sistemą maisto saugos, mitybos, ekologinio ir tausojančio žemės ūkio produktų vartojimo klausimais	2005	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
17.2.	Sukurti gyventojų ir maisto įmonių darbuotojų mokymo sistemą maisto ir mitybos klausimais	2005	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
17.3.	Parengti metodinę medžiagą, kaip mokyti gyventojus sveikos mitybos	2005	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija

Plano pakeitimai:
Nr. 398, 2007-04-18, Žin., 2007, Nr. 47-1803 (2007-04-28)

Pakeitimai:

1.
Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Nutarimas
Nr. 398, 2007-04-18, Žin., 2007, Nr. 47-1803 (2007-04-28)
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS 2003 M. SPALIO 23 D. NUTARIMO NR. 1325 "DĖL VALSTYBINĖS MAISTO IR MITYBOS STRATEGIJOS IR JOS ĮGYVENDINIMO PRIEMONIŲ 2003-2010 METŲ PLANO PATVIRTINIMO" IR LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS 2005 M. GEGUŽĖS 23 D. NUTARIMO NR. 572 "DĖL NACIONALINĖS DEMOGRAFINĖS (GYVENTOJŲ) POLITIKOS STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMO 2005-2007 METŲ PRIEMONIŲ PATVIRTINIMO" PAKEITIMO

*** Pabaiga ***

Redagavo: Aušra Bodin (2007-05-02)
ausra.bodin@lrs.lt